

MASAL VE TÜRKÜ

İBRAHİM GÖKBAKAR

Masallar, ötedenberi sadece bir hayal mahsûlü, hoşça vakit geçirmek için bir araya getirilmiş uydurma vak'alar olarak kabul edilir.

Masallar hakkındaki bu hüküm, olmuş hadiselerin, masala has bir karakterde karşımıza çıkabileceğini kabule mani gibi görünür; nitekim, masallar, kendini meydana getiren unsurlardan bir kısmının olağanüstü olması bakımından, "uydurma,, sıfatını alacak şekildedirler; hattâ, olabilir vak'aları konu edinen masallar bile, realiteden oldukça uzaklaşmakta, masal motifleriyle süslenmekte ve asıl gerçek olayı bilmiyenler için tam bir masal vasfı göstermektedir.

Hiç şüphe yok ki, masal şekline giren vak'a, aslında gerçek de olsa, masallaşacak bir karakteri haiz bulunmalıdır. Böyle, olmuş bir vak'ayı mevzu edinmiş bir masala, Karsta derlediğim metinler arasında rasladım. Halk hikâyeciliği geleneğinin hâlâ kuvvetle yaşadığı bu bölgede, hikâyecilik geleneğine uyarak, başlangıçta hikâyeye şeklinde anlatılan vak'a, zamanla, halk arasında masal haline gelmiş olabilir. Nitekim aşağıya aldığım bu masal, bize kısa bir hikâyeymiş hissi de vermektedir.

"Alim masalı,, adını taşıyan bu masal, aşağıda gösterdiğim gibi, bir çok varyantları olan "Alin türküsü,, ndeki vakayı konu edinmiştir.

ALİM MASALI ¹

Bir padişah ve bu padişahın bir karısı ile yedi oğla vardır. Padişah, oğullarının evlenme çağına geldiği bir zamanda veziri vasıtasıyla kız aratıyor. Memleketi dolaşan vezir, halk arasında yedi kızı olan ve hiç oğlu olmayan bir aileye raslıyor; Allahın emri ile bu adamın yedi kızını padişahın yedi oğluna istiyor. Kızların babası, hemen "hay, hay! olur, ben kızlarımı padişahın oğullarından daha yüksek oğullara mı vereceğim,, cevabını veriyor. Yalnız kızların babası, vezirden, padişahla bu mesele hakkında konuşmak için Padişah'tan izin almasını rica ediyor. Vezir derhal kabul ediyor, vs padişaha ceryan eden hadiseleri, yedi oğlu için yedi kızı bulunan evi ve kızların babasının bu hususta kendisi ile konuşmak için müsaade istediğini haber veriyor. Padişah derhal müsaade ediyor vezir kızların babasına, padişah'tan müsaade aldığını söyleyerek birlikte saraya gidiyorlar.

¹ Derliyen: Tevfik Fikret Yücel (Karsta lise öğrencisi,) 62 yaşındaki büyük annesinden derlemiştir. İhtiyar kadın bunu 10 yaşındayken Narmanda duymuş.

Padişah ile yedi kızın babası Reşit ağa konuştuktan sonra Allâhın emri Peygamberin kavli ile Reşit ağanın yedi kızı padişah hazretlerinin yedi oğluna almıyor. Fakat Reşit ağa, hiç oğlu olmadığı için padişahın küçük oğlu ve küçük kızı Suna hanımın kocası olacak olan Ali beyi kendisine oğul etmek, yani iç güveyi almak istiyor. Padişah da Reşit ağanın sözünü kırmıyarak kabul ediyor. Padişah oğullarının nişan merasimini yaptıktan bir kaç ay sonra , düğünlerini yapıyor. Padişahın altı oğlu ile altı gelini sarayda, ve Suna hanım ile Ali bey de Reşit ağanın evinde kalacaklardır. Kırk gün kırk gece düğün edip davullar, zurnalar çalındıktan sonra gelin ve güveyle kırk birinci günün akşamı odalarına çekiliyorlar. Zamanın âdetlerine göre güveyi içeriye girince evelâ bir rekât namaz kılacakmış. Ali bey de bütün güveylelerin yaptığı gibi içeriye girer girmez hazır bulunan seccade üzerinde iki rekât namaz kılmak için Allahın divanına duruyor. Gelin Suna hanım da gerdekte ve duvakta durarak Ali beyin namazını kılmasını bekliyor. Ali Bey rükû ettikten sonra secdeye varıyor fakat bir daha kalkamıyor, ve ruhu orada teslim oluyor. Bunları göz ucu ile takip eden duvaktaki Suna hanım AH beyin artık secdeden kalkmadığını ve uzun müddet kaldığını görünce, belki uyumuştur zannı ile uyandırmak için aşağıdaki türküyü söylüyor. Sabah yaklaşmış ve ağarmak üzeredir.

*Bir küçük kandil yaktım
Alimin yüzüne baktım
Yüreğime köz bıraktım*

*Uyan Alim sabah oldu
yandı bağrım kebab oldu.*

*Evlerinin önü havuz
Havuzun etrafı ceviz
Alim giyer al keneviz (?)*

*Uyan Alim sabah oldu
yandı bağrım kebab oldu.*

*Evlerinin önü iğde
İğdenin dalları yerde
Şimdi gelir sağdıç yenge*

*Uyan Alim sabah oldu
Yandı bağrım kebab oldu.*

*Evlerinin önü hurma
Hurmanın dalları burma
Şimdi gelir davul zurna*

*Uyan Alim sabah oldu
yandı bağrım kebab oldu.*

*Evlerinin önü havlu *
Havluya develer bağlı
Düğüncüler sağlı sollu*

* Avlu.

*Uyan Alim sabah oldu
Yandı bağrım kebab oldu.*

*Evlerinin önü üzüm
Alim benim iki gözüm
Seccadede kaldı yüzüm*

*Uyan Alim sabah oldu
Yandı bağrım kebab oldu.*

*Evlerinin önü arpa
At yayılır kırpa kırpa
Bütün işler vardı sapa*

*Uyan Alim sabah oldu
Yandı bağrım kebab oldu.*

Suna hanım böyle söylüyor ve ağlıyor. Nihayet sabah olunca yenge içeri giriyor. Gelinin ağladığını ve Ali beyin seccadenin üzerinde seccadede kaldığını görür görmez hayretle geline sebebini soruyor. Gelin de yaşlı gözlerle hadiseyi anlatıyor. Meğer evvelce iki peri kızı bu Ali Beye aşıkmiş ve bunlar Ali beyin başka bir kızla evlendiğini görünce çekemiyor, Ali beyi öldürüyorlar. Ali beyin ölüm haberi kızın ve oğlanın babasına bildiriliyor. Derhal bir altın tabut hazırlattırılıyor ve evvelki davul zurna sesleri yerine yas ve matem havası içinde Ali beyin tabutu mezarlığa götürülmek için kalabalık bir cemaatin omuzları üzerinde gidiyor. Tam bu sırada iki tane kuş bu tabutu halkın omuzları üzerinden alıp, havaya kaldırıyor ve uçarak götürüyorlar. Bu iki kuş Ali beye âşık olan peri kızlarıdır. Bu kuşlar tabutu bir düzün ortasında bir ağacın üzerine bırakıyorlar. Suna hanım ağlıyor ve diyor ki:

— Bana Alimden sonra dünya haram oldu. Ben Ali beyden sonra artık eve varmam, ya bulurum, yahut ta yolunda ölürüm. Suna hanım bu Ali beyin öldüğüne inanmadığını ve böyle bir fikrin kalbine doğduğunu açığa vuruyor. Evden epeyce para alarak diyar diyar dolaşüyor ve tam yedi yolun ayrıcına, yolcuların uğraması için bir aşçı dükkânı ve bir de güzel bir hamam yaptırıyor. Dükkân yolcuların, karınlarını doyurması, hamam da yine temizlenmesi ve bu esnada görüp geçirdiği hâdiseleri, başlarından geçen vak'aları anlatmaları maksadiyle kurulmuş.

Uzun bir müddet gelip geçen yolcular parasız olarak dükkânda karınlarını doyuruyor, hamamda da temizlenip yıkıyor ve dertlerini söyleyip gidiyorlarmış. Bir gün bir körle topal hayırhanenin yerini öğreniyor ve oraya gitmeye karar veriyorlar. Kör topala ayak oluyor, topal da körün sırtına binip göz oluyor, iki adam bir adam imiş gibi yola koyuluyorlar. Az gidiyorlar, uz gidiyorlar, dere, tepe dümdüz gidiyorlar, altı ay bir güz gidiyorlar, geriye dönüp bakıyorlar bir çuvaldız yol gittiklerini görüyorlar. Nihayet ağacın bulunduğu o düz ovaya geldiklerinde akşam oluyor, ve tam o ağacın yanında karanlık iyice bastırıyor; gece o ağacın altında kalıyorlar. Ay doğunca topalın uykusu kaçıyor, ve mehtaplı gecede etrafı temaşaya dalyor. Fakat körün hiç

bir şeyden haberi yok, mışıl, mışıl uyuyor. Bu temaşa esnasında topal, altında yattıkları ağacın üzerinden bir ışık parladığını görüyor. Arası çok geçmeden iki kuş gelip tabutu ağaçtan aşağı indiriyor ve kendileri silkinip birer güzel peri kızı oluyorlar. Tabutu açarak yan tarafından çıkardıkları bir çift kanadı Ali beyin üzerine sürüyorlar ve Ali Bey canlanıyor. Kızlar onunla uzun müddet konuşup güлüşükten sonra tekrar bu iki kız aynı bir çift tüyü Ali beye sürüyorlar ve Ali bey tekrar ölüyor. Kendileri de kuş oluyorlar. Tabutun ağzını kâpattuktan sonra tüyleri tabutun yan tarafına sokuyorlar. Tabutu yine evvelki gibi ağacın üzerine bırakıp uçup gidiyorlar. Bu olan bitenlerin hiç birisi topalın gözünden kaçmıyor. Topal bunları bütün dikkatiyle seyrediyor, biraz uyku kestirmek için başını dizî üzerine koyuyor ve sabahleyin güneş ışıklarının yüzüne gelerek yüzünü ısıtmasıyla uyanıyor. Biraz kahvaltudan sonra acele ile yola çıkıyorlar. Uzun bir gayret ve yorgunluktan sonra kendilerini güç belâ bulabildikleri Suna hanımın lokantasına atabiliyorlar. Suna hanım ahçı dükkânına, gelen bu iki yolcuyu bu Allah misafirle' rini iyice doyurduktan sonra temizlenmeleri için onları hamama sokuyor. Bu iki ahab hamamda bir taraftan temizlenirken bir taraftan da geçmiş günlerini yeniden yâdedip dertleşmeye başlıyorlar. Kör topala nasıl çiçek hastalığına yakalandığını ve bu hastalığın neticesinde nasıl dünya ışığını görebilmek saadetinden mahrum kaldığını yani kısa keselim geçirdiği sıkıntı ve kederleri naklediyor.

" Topal da köre diyor ki: Eh söz buldu söz söyledi, şimdi durda beni dinle diyor. Topal evvelâ bilmiyerek ilk derdi ve en büyük derdi olan nasıl topal olduğunu, ondan sonra düz ovada gördüğü tabutu ve bütün olanı biteni köre naklediyor ve kör uyku çekerken nelere şahit olduğunu bir bir anlatıyor. Bunlar böyle dertleşirken Suna hanım da mutadı üzere derdine belki çare bulur ümidiyle diğer yolcuların bütün dertlerini dinlediği gibi hamamdaki bu iki ahabın dertlerini de dinliyor. Suna hanım bunları işitir işitmez sabırsızlıkla topalın ve körün hamamdan çıkma-larını bekliyor. Nihayet çok şükür topal ve kör çıktılar. Giyindikten sonra Suna hanım yanlarına geliyor. Hadiseyi ikinci defa olarak daha yakından ve daha dikkatle dinledikten sonra iki at -getirtiyor. Topal ile Suna hanım tabutun bulunduğu yere doğru telaşla, atları sürerek ilerliyorlar. Nihayet tabutun bulunduğu ağacın altına geliyorlar. Suna hanım topalın peri kızlarından gördüğünü anlattığı şeylerden öğrendiğini tatbik ediyor. Ali bey uyanıyor. Suna hanım aşçı dükkânını ve hamamını topala bağışlıyor. Suna hanım ile Ali bey de suna hanımın getirdiği ata binerek memleketlerine dönüyorlar. Bunların böyle birbirlerini sev-diklerini gören ve şahit olan peri kızları da artık bundan sonra bu iki gence dokunmayacaklarına söz veriyorlar. Tekrar kırk gün kırk gece toy düğünü yapıyorlar,.

*

* *

Halk arasında söylene gelen ve bir çok varyantları olan Alim türküsünün nasıl bir vaka üzerine yakıldığını araştırdım. Şöyle anlatılıyor: Bir köyde (bir rivayete göre Sivrihisarda) 40-50 sene kadar önce Ali adında bir gençle bir kız evlenmişler. Ordu düğünü gibi düğün etmişler. Kızla oğlanı gerdeğe koymuşlar, gerdeğe girerken delikanlılar damadın sırtına yumruk vururlar; Ali de gerdeğe girerken düşmanları yumruk vuruyoruz diye bıçak saplamışlar. Gelin, odada duvağı kapalı olarak bekliyormuş, duvak kalın olduğundan hiç bir şey görmüyormuş Ali, sıcakıyla bıçağın farkına varmamış. Adet üzere odadaki secadenin üzerinde namaza durmuş. Secdeye yatmış. Bir daha kalkmamış. Kız sabaha kadar beklemiş. Nihayet duvağını açmış, Bir de bakmış ki Ali ölmüş, yatıyor, nereye gitsin. Oturmuş şu türküyü yakmış:

Bir baktım iki baktım
sıyrdım duvağım attım
Ben Allahtan hicap ettim
Uyur isen uyan Alim
Kalk yastığa dayan Alim.

Elma attım yuvarlandı
Vardı yastığa dayandı
Ben sandım bey uyandı
Uyur isen uyan Alim
Kalk yastığa dayan Alim

Evlerinin önü kuyu
Kulaçladım aldım suyu
Sere kodun usul boyu
Uyur isen uyan Alim
Kalk yastığa dayan Alim.

Evlerinin önü iğde
İğdenin dalları yerde
Sanki bizde gelinmi olduk
Al tavanlı yüksek evde
Uyur isen uyan Alim
Kalk yastığa dayan Alim.

Evlerinin önü fırın
Tütün çıkar burum, burum
Sere koydun uzun boyun
uyur isen uyan Alim
Kalk yastığa dayan Alim.¹

¹ Bu türküyü annemden dinledim. Türkünün diğer varyantları için Enver Gökçe'nin "Eğin Türküleri" adlı lisans tezine bak.

Görölüyorki bir türkü vakası, masal motifleriyle süslenerek ve malûm bazı masallardan eklenmiş epizotlarla genişliyerek masal haline getirilmiştir.

Netice olarak diyebiliriz ki birçok masallar, son şekilleriyle çok eski devirlerin mahsûlü değildirler. Masal halk arasında kelimenin en tam mânasiyle yaşayan bir nevi olduğu zamanlar çeşitli ve ölmüş cemiyet hadiselerini de mevzu edinebilir.

Burda şunu da kaydedelim ki, bazı masalarda mevcut türkü parçaları, ya özel bir şekilde masala eklenmiştir; veya türkülü masallar, yukardaki şekilde meydana gelen masallardandır.